

A-6814.

RAHVALIK LOOMATERVISHOIU KIRJAVARA

— 5 —

Loomatervishoiu Peavalitsuse väljaanne

Sigade punataud

Dr. med. vet. E. Redlich

KIRJASTUSÜHISUS „AGRONOOM“ — TALLINNAS

1928

RAHVALIK LOOMATERVISHOIU KIRJAVARA

— 5 —

Loomatervishoiu Peavalitsuse väljaanne

Sigade punataud

Dr. med. vet. E. Redlich

KIRJASTUSÜHISUS „AGRONOOM“ — TALLINNAS
1928

✓

RAHVALLIK LÕOMATERVISHOIGUS KIRJAVARA

— 5 —

4616

Kirjast. o.-ü. „Täht“ trükk, Tallinnas, V. Pärnu mnt. 31. 1928.

A-6814.

Dr. med. vet. E. Redlich

KIRJASTUSHOIGUS „LÕHNOOM“ - TALLINN

1928

Punataud on meil tähtsaim ning sagedaim sigade haigustest. Ta esineb Eestis igalpool ja loomakasvatajail tuleb tihtipeale temaga tegemist teha. Kujuka pildi taudi levimisest Eestis annavad ülevaate ametlikud andmed viimaste aastate kohta. Nii on ametlikkude loomaarstide poolt sigade punataudi registreeritud: 1923. aastal — 391 juhtu, 1924. a. — 514, 1925. a. — 429 ja 1926. a. — 581 juhtu. Samal ajal oli registreeritud sigade haigusjuhtude koguarv: 1923. aastal — 1908, 1924. a. — 2157, 1925. a. — 2582 ja 1926. a. — 3127 juhtu. Sellega langevad punataudi arvele umbes 17—23 protsenti, s. o. peaaegu üks veerand kõigist sigade haiguste juhtudest. Sigade taudidest on punataud meil kaugelt esimesel kohal. Ta moodustab umbes kaks kolmandikku kõigist registreeritud sigade taudijuhtudest. Ülal ette toodud arvud ei näita kaugeltki kõiki tõepoolest ettetulnud punataudi juhte, sest võib julgesti öelda, et ametlikud loomaarstid said teada ainult väikese osa punataudi juhtudest. Seda

arvesse võttes võib endale kergesti ette kujutada, et majanduslik kahju, mis see haigus meie seakasvatusele toob, ei ole mitte väike, sest surevus võib punataudi juures vahest õige suur olla.

Seapidajad peavad seda taudi tundma mitte ainult sellepärast, et ta üks sagedamaist on ja alati nende varandust ähvardab, vaid ka sellepärast, et ta on üles võetud loomataudide vastu võitlemise seadusse, ja ta ettetulemise puhul sigade keskel temast teatamine sunduslik on. Võib ju loomaomanik või tema asemik kohtulikule vastutusele võetud saada sigade punataudisse haigeksjäämisest mitteteatamise pärast. Igaüks, kel sigadega on tegemist, peab seetõttu vastavaid „loomataudide vastu võitlemise määruste“ paragrahve tundma, mis kõlavad järgmiselt:

§ 91. Kui sigadel punataudi tundemärgid ilmsiks tulevad, nimelt kõrge palavik ja punased ehk sinised plekid ihul, on nende omanik ehk tema asemik kohustatud viibimata sellest kohalikule ametlikule loomaarstile või politseile teatama.

§ 92. Kui majapidamises sead punataudi ehk selle haiguse tundemärkidega surevad ehk taudikahtluse pärast tapetakse või kui pärast tapmist taudikahtlased nähtused ilmsiks tulevad, siis peab surnud ehk tapetud korjuseid ja

nende tükeldatud osasid, nagu kamaratükke, magu, soolikaid, näärmeid, põrna ja neerusid alal hoitama, kuni ametlik loomaarst neid järele vaatab.

Tuleb ära hoida, et teised loomad ehk võõrad inimesed nendega kokku ei puutuks.

Seadus nõuab sigade omanikelt punataudi peatundemärkide tundmist, et nad õigel ajal võiksid teatada selle ilmumisest või vähemalt kahtlasest haigeksjäämisest sigade hulgas. Põlütööministeeriumil on kavatsus ligemal ajal määrust välja anda, mille järele ka punataudis lõpnud sigade eest maksetakse riigi poolt kahjutasu, nagu siiamaaani näiteks põrnataudi korral. Seapidajatele on siis iseäranis tähtis haigusest kohe vastavale ametasutisele teatada, sest kahjutasu maksmine sünnib ainult siis, kui haigeksjäämisest kolme päeva jooksul on teatatud.

Sigade punataud on nakkushaigus, mille tekitajaks on punataudi batsill. Ta on tegelikult nakkav ainult sigadele. Aga ka inimesed võivad haigeks jääda, kui neil haavad punataudis surnud sea verrega kokku puutuvad, mis taudihaige sea tapmise või lahkamise puhul võib sündida. Sead jäävad harilikult haigeks punataudi pisikute kehasse pääsemisest kas toidu või veega. Haigusidude peallikaks on haigete loomade sõnnik ja kusi. Aga ka madalalt mae-

tud taudis lõpnud sigade korjused või maha-
jooksnud veri võivad taudi levimise põhjuseks
olla. Tähelepanдав on veel asjaolu, et puna-
taudi pisikuid võib vahest ka täitsa tervete
sigade sooltes leida. Teatavatel tingimustel
niisugused loomad võivad siis äkki haigeks
jääda. Mitte kõik sead ei haigustu ühteviisi,
sest punataud eelistab teatavat sigade vanust.
Kardetavam iga on kolme kuu ja ühe aasta
vahel. Nooremad põrsad haigustuvad harva,
sest nende vastupanek punataudile on suur.
Vanemate sigade mittehaigeksjäämine on osalt
sellega seletatav, et paljud neist on juba noore-
mas eas punataudi läbi põdenud ja nii vastu-
võtlikkust sellele haigusele kaotanud, sest loo-
mad, kes kord punataudist terveks on saanud,
harilikult teist korda enam haigeks ei jae. Pu-
nataudi esinemine on sõltuv ka aastaajast.
Suuremal määral tuleb see ette ainult suvel
soojal ajal, kuna talvel vaid üksikud juhud il-
muvad.

Punataud avaldub kolmel kujul.

1) Punataudi „nõgesepalavik“.
See on kõige kergem haiguse vorm ja surevuse
protsent siin on väikesem. Ka võhikul ei ole
raske „nõgesepalavikku“ ära tunda. Kõrge pala-
viku kõrval (üle 40°), kusjuures loomad ei tule
enam sööma ega tõuse vabatahtlikult üles, neil
igalpool nahal on näha punakas-sinikaid, ena-

masti ruudukujulisi plekke, missugused pärastpoole võivad mustaks minna. Neid on vahest ainult üksikud nahal näha, vahest aga on kogu keha plekkidega üle külvatud. Plekkide suurus on mitmesugune ja kõigub postmargi ja labakäe suuruse vahel. Käega katsudes on nahk plekkide kohal paksem ja kõvem. Haiguse alguses võivad plekid värvilt veel mitte silma paista, kuna neid käega siis juba kergesti saab tunda. Kui seal nahk mõnel kohal puhutaks pesta, tulevad plekid selgemini nähtavale. Selle peale vaatamata, et „nõgesepalavik“ on kergelt tunda, jääb just siin teatamine sageli ära, kuna ollakse arvamisel, et on tegemist sigade rõugetega. Rõugetel on plekid nahal ümmargused ja väikesemad. Neljakandilised, ruudukujulised plekid tähendavad aga ikka punataudi. Loomade enesetunne on rõugete puhul harilikult hea, kuna ta punataudi korral algusest peale on rõhutud. Perenaised teavad sagedasti juba enne plekkide ilmumist, et siga on haige, sest ta ei tule mitte sööma, või jätab söömise pooleli. Plekid ilmuvad kas esimesel või teisel haiguse päeval. Harilikult on sead siis ka kõhust kinni. Kui haigus läheb kergelt mööda, siis on loom 2—3, mõnikord alles 8—12 päeva pärast jälle terve ja plekid nahalt kadunud. Haigus võib aga ka pahaloomulise pöörde võtta; nahk plekkide kohal võib minna mäda-

Ex. bibl. n. n.

nema. Pärast langevad haiged nahaosad maha; siga võib nii kõrvad, saba, seljanaha terves ulatuses kaotada. Selle asemele tekivad inetud armid, kui siga mitte varem veremürgistuse tagajärjel otsa ei saa. Punataudi „nõgesepalavik“ võib igal ajal allpool-kirjeldatud kujudesse üle minna.

2) Harilik punataud. Selle pildi järele on haigus oma nime saanud. Iseloomustavaks on siin, et nahk läheb kohati, eriti kõhu all, sageli aga ka üleni, punaseks. Hiljem muutub värv siniseks. Harilik punataud on palju kardetavam „nõgesepalavikust“ ja lõpeb suuremalt jaolt sea surmaga. Tema äratundmine on raskem. Naha punetus ilmub harva enne teist haiguspäeva ja ei paku mitte nii iseloomustavat selget pilti, nagu ülalkirjeldatud ruudukujulised plekid „nõgesepalaviku“ korral. Kõrge palaviku tundemärgid algusest peale ja silmnähtavalt rõhutud enesetunne lasevad oletada, et loom on raskesti haige. Ta poeb põhu alla ja ei tule sööma ega tõuse üles. Kõht on hakatuses kinni, pärastpoole lahti, sest kui haigus mitte väga ruttu surmaga ei lõpe, areneb ikka sooltepõletik.

Kirjeldatud kaks vormi kuuluvad n. n. ägedate haiguste hulka, s. t. haigus paistab otsekohe selgesti silma ja lõpeb võrdlemisi lühiki-

kese aja jooksul kas terveksaamisega või surmaga. Kolmas punataudi kuju on pikaldane haigus, mis kuude viisi kestab, ja kus iseäralised välispidised tundemärgid puuduvad.

3) Pikaldane ehk krooniline punataud. Ta on harilikult ägeda punataudi järg ja tuleb loomadel ilmsiks, kes on „nõgesepalaviku“ või hariliku punataudi läbi põdenud. Näib alguses küll, nagu oleksid niisugused loomad terveks saanud; varsti aga selgub, et nad jäävad arenemises teistest maha. Kahe kuni kolme kuu pärast nad jätavad juba haige looma mulje. Nad ei söö hästi, jäävad kõhnaks, mitmesugused nahahaigused võivad neil ilmsiks tulla. Ka seedimisrikked, liikmete ja kõõluste põletikud iseloomustavad sageli pikaldast punataudi. See lõpeb ikka surmaga.

Surnud või tapetud loomas on võhikul raske punataudi ära tunda, kui nahamuudatused puuduvad. Võib ainult mõningaid näpunäiteid anda, missuguste iseäralduste leidmisel sea elundite juures punataudi-kahtlus on põhjendatud. „Loomataudide vastu võitlemise määruste“ § 92 nõuab sea osade alalhoidmist, kuni ametlik loomaarst neid järele vaatab, kui pärast tapmist taudikahtlased nähted ilmsiks tulevad. Sageli ei ole palja silmaga midagi iseäralikku leida, eriti „nõgesepalaviku“ korral.

Siin äga annavad iseloomulikud plekid nahal küllalt põhjust punataudi oletada. Harilikus punataudis lõpnud korjused näitavad lahkamisel pea alati mao- ja sooltepõletiku tundemärke. Mao ja soolte limanahk on punetanud, harilikust paksem, sageli paistavad ka tumepunased, teravalt piiratud plekid ja väikesed täpid silma. Need on verevalumite kohad. Niisuguseid verevalumeid leidub ka soolte katel, kõhukilel, põrnal, neerudel, kopsul, südamekotil ja südamel. Viimane näeb vahest välja, nagu oleks ta verrega üle pritsitud. Verevalumeid on mõnel juhul rohkesti, teisel jälle vähesel arvul leida. Põrn on harilikult natuke suurenenud, mis sellest on tunda, et muidu teravad põrnaääred on ümmarguseks muutunud. Läbilõikel on põrn väga pehme ja harilikust tumedam. Pikaldase punataudi juures leidub kasvajaid südameklappidel. Leidub tapetud seal mõni ülesloetud tundemärkidest, siis on punataudi-kahtlus põhjendatud ka sel juhtumil, kui nahal midagi iseäralikku näha ei ole, ja juhtumusest tuleb ametlikule loomaarstile teatada.

Nüüd, kus tunneme punataudi iseloomu ning avaldusi, vaatleme, kuidas selle haiguse vastu võidelda, kuidas võiks päästa hulka rahva varandust. Iga siga, mis taudi käes otsa saab, toob ju kahju mitte ainult oma peremehele, vaid ka tervele riigile. Tarvis ainult meeletuletada

meie peekoni väljavedu. Võitluses taudi vastu ei saa üksik inimene palju korda saata. Seal peavad kõik kaasa aitama, ja selleks on meil olemas „Loomataudide vastu võitlemise seadus“ („R. T.“ nr. 60 — 1923. a.) ja „Loomataudide vastu võitlemise määrused“ („R. T.“ nr. 62/63 — 1924. a.).

Iga taudi vastu võitlemine jaguneb kahte ossa — taudist hoidmine ja haigeks jäänud loomade ravimine. Taudist hoidmine, taudi levimisele piiri panna, see on tähtsam ülesanne. Selleks on loodud ülalnimetatud seadus ja määrused, selleks on põllutööministeeriumi poolt üle maa ametisse määratud jaoskonna loomaarstid, kes peavad seaduse täitmise järele valvama ja loomapidajatele igapidi abiks olema taudide vastu võitlemises. Et see töö oleks tagajärjerikas, on kõigepealt tarvilik võimalikult palju ettetulevatest taudijuhtudest avalikustegemine. Seadus katsub seda nõuet teatamise kohustuse maksmapanekuga teostada. Seaduse § 9, mis teatamise kohustusest räägib, kõlab järgmiselt: „Kui loomade hulgas taudikahtlaste tundemärkidega haigeksjäämist või suremist ette tuleb, on loomade omanik või tema asemik kohustatud sellest viibimata kohalikule ametlikule loomaarstile või politseile teatama; teatama on kohustatud ka kõik muud isikud, kellel loomadega tegemist on (nagu looma-

kauplejad, loomatalitajad jne.).“ Vastav määruste paragrahv, mis eriti käsitleb sigade punataudi, on juba sissejuhatuses mainitud.

Sigade punataud ei teki mitte iseenesest ega külmetusest, vaid ainult punataudi pisikute sissetungimisel looma kehasse. Need võivad väljaspool looma keha küll kaua aega (kuude kaupa) ellu jääda ja teatavatel tingimustel ka siis veel loomal haigust esile kutsuda, kõige kardetavamad on nad aga siis, kui nad just haigelooma kehast kas väljaheidetega või verega eralduvad. Väljasolekul nad kaotavad aegamööda osalt oma mõju. Haiguse allikaks jääb viimati ikka teine haige loom. Kui punataud ära tuntakse, võib selle pisikuid õigel ajal kahjutuks teha. Muidu nad pillatakse sõnnikuga, surnud või tapetud looma verega ja kehaosadega laiali, ja taudi levimisele ei ole piiri. Siit selgub teatamise tähtsus, et ametlik loomaarst saaks kohale sõita ja abinõud taudi piiramiseks tarvitusele võtta. Siia kuulub kõige pealt selle majapidamise sulgemine, kus punataudi juhtum on sigade hulgas ilmsiks tulnud. Sulgemise all mõistetakse keeldu taudisest majapidamisest sigu välja vedada või neid sinna sisse tuua. Majapidamine jääb suletuks kuni kahe nädalani peale viimase haige sea terveks või otsa saamist. Kui siga punataudi on surnud, tuleb korjus ära põletada või 1½ meetri

sügavusse maha matta. Ka laudasõnnikut oleks kõige parem hävitada, kas põletamise või mahamatmise teel. Võib teda ka hunnikusse kokku panna ja hobuse sõnnikuga katta, et ta kuumaiks läheks, või jälle niisugusele kohale viia, kus sead juurde ei pääse. Punataudi pisikutega saastunud karjamaale, kui sellele, näiteks, taudisest laudast sõnnik on laiali laotatud või sinna taudis surnud seakorjus maha maeti, ei tohi sigu pikema aja jooksul lasta. Terveks jäänud sigu peab kohe haigetest eraldama. Peale taudi lõppu, s. t. kui kõik haiged loomad on terveks saanud, või surnud, tuleb ruumide desinfektsioon ette võtta. Sõnnik viiakse välja; seinad, künad ja üldse kõik asjad, mis haigete loomadega kokku puutusid, pestakse kuuma soodaveega, kreoliiniveega või sublimateeritud lahusega ja lubjatakse üle.

Kui sigade punataud levib, võib majapidamistes, mida taudi hädaoht ähvardab, sigadele kaitsepookimisi teha sarnaselt laste rõugepookimisele. Sead kaotavad siis vastuvõtlikkuse punataudi vastu, nagu oleksid nad haiguse läbi põdenud. Kardetav on aga kaitsepookimisi ette võtta siis, kui majapidamises juba punataud liikumas ja kus ei või mitte teada, missugustel loomadel haiguse idusid juba sees on. Niisugused sead jäävad aga kaitsepritsimise tagajärjel kergesti raskel kujul haigeks. Siin

on parem kaitse mõttes seerumi süstimist tarvitada. Seerumi kaitsemõju kestab ainult lühikest aega, kõigest 1—2 nädalat, ja siis võivad süstitud sead siiski haigeks jääda. Kui otsekohene külgehakamise hädahoht on möödas, võib nüüd ka kaitsepookimisi ette võtta.

Mis haigete loomade ravimisse puutub, peab tähendama, et siin võib rohtudega, nagu taudide puhul üldse, ainult vähe ära teha. Mõjuvaks abinõuks aga on osutunud punataudi vastane seerum, mis valmistatakse ka meil Eestis Tartu ülikooli seerumi laboratooriumis. Seerum pritsitakse kas naha alla või lihastesse. Kui teda kohe haiguse algul tarvitada, võib looma peaegu alati päästa. Kestab haigus juba mitu päeva, siis ei aita sageli ka seerum enam. See on maksev esimeses joones hariliku punataudi kohta. Punataudi „nõgesepalavikus“ haigeks jäänud sead saavad küll enamasti iseene-
sest terveks, kunagi ei või aga teada, kas „nõgesepalavik“ ei muutu mitte äkki harilikuks punataudiks või ei omanda kroonilise ilme. Viimane hädahoht on seda suurem, mida kauem haigus kestab, ja et pikaldasest punataudist päästmist ei ole, siis võib ainult soovitada, et ka „nõgesepalavikus“ haigetele sigadele loomaarstlikku abi antakse võimalikult juba esimesel või teisel haigusepäeval. Sigade punataudi vastane seerum antakse ametlikkudele

loomaarstidele tasuta kätte. Kuna sellega ravimine annab kõige paremaid tagajärgi, ei tohiks küll keegi loomapidaja oma punataudi haigeks jäänud sigu seerumiga pritsimata jätta.

loomaraksvälja

kes ei laha kaotada aastasid
kroonilise loomade haiguse
miste ja suremise läbi
tõelise andela seerumi

A. Rängel

„Kobaloomade arstina ja

„sünnitaja“

RIID:

Rõlles . . . 350 senti
Prohvitall . . . 300 senti

Kirjastustihisus
„Agronom“

Iga loomakasvataja,

kes ei taha kaotada sadasid
kroone loomade haigustu-
mise ja suremise läbi, mu-
retseb endale aegsasti

A. Rängel

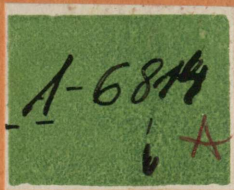
**„Koduloomade arstimine ja
sünnitusabi“**

HIND:

Köites 350 senti.

Proshüüritult . . 300 senti.

**Kirjastusühisus
„Agronoom“**

K.-Ü. „AGRONOOMI“ LAOS

TALLINNAS, PIKK 40 - TARTUS, HOLMI 12

ON SAADAVAL PRAKTILISI TEADMISI
KÄSITAVOID RAAMATUID IGA PÕLLU-
MAJANDUSE HARU KOHTA KUI KA KO-
DUMAJANDUSE ALALT SÕNA LAIEMAS
MÕTTES

NÕUDKE HINNAKIRJU

HIND 10 SENTI